

KÜLTEPE METİNLERİNDE GEÇEN *DULBĀTUM* KELİMESİ

Nurgül YILDIRIM*

Öz

Bilindiği üzere Kültepe tabletleri yalnızca Asur ve Anadolu arasında yapılan ticarî ilişkileri aydınlatmakla kalmamış, o dönem Anadolu'da var olan sosyo-kültürel yaşama da ayna tutmuştur. Bu bakış açısıyla ele aldığımız tabletlerde geçen her şahıs adı, yer adı, vergi çeşidi ve ticarî mal büyük önem kazanmıştır.

*Çalışma konumuzu oluşturan *dulbātum*, ticareti yapılan bir mâlzemedir. Ancak ne olduğu tam olarak netleştirilememiştir. Etimolojik analiz, kelimenin anlaşılmasında önemli bir çıkış noktası yakalamamızı sağlamıştır. Kökenini *dulb* "çınar ağacı" olarak kabul ettiğimiz *dulbātum*'un anlamı ve işlevi hakkında, kelimenin geçtiği metinleri değerlendirerek bir sonuca ulaşmaya çalıştık.*

Anahtar Kelimeler: Eski Asur, Kültepe, yağdanlık, mulluhum, sahirtum

Abstract

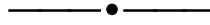
*The Word of *dulbātum* Mentioned in Kültepe Tablets*

As is known, not only have Kültepe tablets brightened the trading relationships carried out between Assyria and Anatolia but also they have thrown a light on social-cultural living available in Anatolia in that period. With this point of view, the names of each person and place, tax type and trading good mentioned in the tablets have gained a great significance.

* Dr. Nurgül Yıldırım. nrgl.yildirim@hotmail.com

dulbātum, composing of our study subjectis a traded material. But it has not been clarified completely. The etymological analyse has allowed us to grab an important starting point in word's being understood. We have tried to reach a conclusion about the meaning and the function of dulbātum, whose origin we accepted as dulb, by analysing the texts containing the word.

Keywords: Old Assyrian, Kültepe, grease cup, mulluhum, sahirtum

dulbātum kelimesi için, CAD D: 172'de “anlamının bilinmediği” belirtilmiştir. *dulbātum* kelimesinin kökeninin *d/tulbu* olduğunu düşünüyoruz. *d/tulbu* kelimesi ise bize, Aramca “dulbā”, Arapça “dulb, İbranice “dolev” karşılıklarını, yâni çınar ağacı (*Platanus orientalis*-Doğu Çınarı) olduğu bilgisini verecektir.¹ Ancak, CAD D: 172b'de *d/tulbu* ile *dulbātum* arasında herhangi bir bağlantının kurulamadığı kaydedilmiştir. Kelimenin tanımlanmasını zorlaştıran diğer bir husus, Kültepe tabletlerinde *dulbātum* satışının hem SİLÀ (litre), hem de tâne ve çuvalla ölçülerek yapıldığı kayıtlardır.² *dulbātum* kelimesi ile ilgili olarak M.T Larsen, KT 6, 144'te “plane logs (tomruk)” tanımını getirmiştir.³ K.R. Veenhof ise herhangi bir tanım yapmamış ve KT 5, 58 no'lu belgede⁴, *hu-ur-šî-a-/num ša du-ul-ba-tim* “ambalajlı *dulbātum*” olarak kaydetmiştir.

dulbātum'un günlük yaşamda hangi amaçla kullanılmış olduğunu ise, yine Kültepe tabletlerinde geçen ifadeleri inceleyerek açıklayabiliriz. İlk olarak *dulbātum* kelimesi için, BIN 6, 256 no'lu metni inceleyelim. Metinde kelime, bir hacim ölçüsü olan SİLÀ ile ifade edilmektedir. Şöyle ki: ¹³⁾ 1 1/2 SİLÀ *du-ul-ba-tim* ¹⁴⁾ *ku-nu-ki-a* ¹⁵⁾ *Be-lúm-ba-ni na-áš-a-kum*, ¹³⁾ 1 1/2 SİLÀ miktarında *dulbātum*ları ¹⁴⁻¹⁵⁾ benim mührüm altında *Bēlum-bāni* sana getirmektedir.” Bilindiği gibi SİLÀ, yaklaşık olarak, günümüzün 0.84

¹CAD D:172a.

² BIN 6, 256, ¹³⁾ 1 1/2 SİLÀ *du-ul-ba-tim* ¹³⁾ 1 1/2 litre *dulbātum*”; CCT 6, 8a, ¹⁾ 15 *du-ul-ba-tim*, ¹⁾ 15 *dulbātum*”; OIP 27:58, ³¹⁾ 3 *na-ru-qá-tum* ša *du-ul-ba-tim*, ³¹⁾ 3 çuval *dulbātum*”.

³ Larsen 2010: 255. M.T. Larsen'in bu tanımını, kısmen, destekler nitelikteki metinde *dulbātum*, ešu “odun, tomruk, işlenmeye hazır ağaç” (CAD I: 214b) ile birlikte şöyle kaydedilmiştir: TC 1, 85 ⁴⁾... 1 GÍN ⁵⁾ *a-du-ul-ba-tim* ⁶⁾ 1 1/2 *a-na e-šî...* ⁴⁻⁵⁾ 1 *šeḡel* (gümüşü) *dulbātum* için, 1 1/2 *šeḡel* ešu için...

⁴ Veenhof 2010: 168-169.

litresine denk gelen bir sıvı ölçü birimidir. Burada geçen ölçü miktarının, *dulbātum*'un kapasitesini belirtmek amacıyla kullanıldığı düşünülebilir.

Kültepe metinlerinde *dulbātum*'un İ.GİŞ 'yağ' ile birlikte geçmiş olması⁵ ve yukarıda değindiğimiz BIN 6, 256 no'lu metinde litre ile birlikte kaydedilmiş olması kelimenin "sıvı veya bir çeşit yağ" olabileceğini düşündürmektedir. *dulbātum* kelimesinin, *pašāšu* "sürmek, bulamak, bulaştırmak" fiili⁶ ile birlikte geçmiş olması⁷ "bir çeşit yağ" olabileceği ihtimâlini güçlendirebilir. Ancak, Kültepe metinlerinde geçen "yağ sürmek" ifâdesi ile, "parfümlenmek, hoş kokmak amacıyla yağlanmak" kastedilmiş olmalıdır.⁸ Kültepe tabletlerinde *dulbātum*'un veya *dulb*'un (çınar ağacı) bu özelliklere sâhip olduğu herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ayrıca Kt. c/k 216 no'lu metinde⁹ yer alan ²⁰ 10 *du-ul-ba-tim ú 2^{šî-ni}-šu²¹ i-li-bi₄-im* İ.SAG ²⁰ 10 *dulbātum* ve (içlerinden) ikisi içi iyi yağ" ifâdesi de *dulbātum*'un yağ olmadığını ancak, yağlarla ilgili kullanılabilir bir nesne, yağlar için bir tür muhafaza olabileceğini düşündürmektedir.

Ticarî ederi çok yüksek olmayan¹⁰ *dulbātum*'un Kültepe metinlerinde, "bir kap türü" olduğunu düşündüğümüz *mulluhu*¹¹ ve "bir çeşit

⁵ TC 3, 33'de, ⁷ lu İ.GİŞ *lu du-ul-ba-at* ⁸ *ni-di-šu-um*, ⁷⁻⁸ hem yağ, hem de *dulbātum*'u ona verdik."; kt c/k 216'da, ²⁴ 5 *du-ul-ba-tim ú ma-la i-li-bi-im* İ.SAG, ²⁴ 5 *dulbātum* ve hepsi içi iyi yağdır".

⁶ CAD P:245.

⁷ Kt n/k 452, *a-hi a-ta du-ul-ba-tim ú ša-am-na-am a-pi-ta-ši-a šé-bi₄-lam* "Sen benim kardeşimsin, *dulbātu*mları ve sürmem için yağı bana gönder". bkz.Sugiyama 1997:99.

⁸ Kt 2001/ 325b'de geçen *uš-b[a-a]t a[k]-lá-at ú pá-ša-a[t]* "oturacak, yiyecek ve yağlanacak (parfümlenecek).kayıtlar için bkz. Albayrak 2004:10-11; ATHE 64, ⁴⁹ İ.GİŞ.HI.A *a-na pi-ta-ši-ma šé-bi-lam* ⁵⁰ İ.GİŞ *lá i-šu-ú* ⁴⁹⁻⁵⁰ sürmek için yağ gönder, yağ (burada) yok."; CCT 4, 18a, ²³ İ.GİŞ *a-na* ²⁴ *pi-ta!-ši-a lá i-šu lu re- eš₁₅-tám* ²⁵ *ša a-lim^{ki} lu re-eš₁₅-tám* ²⁶ *ša Ha-hi-im tá-ab-tám [š]a É.GAL^{lim} i-na a-lá-ki-ká* ²⁸ *a-na pi-ta-ši-a bi₄-lá-[a]m* ²³⁻²⁴ Sürmek için yağ kalmadı. ²⁵⁻²⁶ Ya Asur'un birinci kalite (yağından) ya da *Hahhum*'un birinci kalite (yağından) sarayın iyi (yağından) gelişinde ²⁸ sürünmem (yağlanmam) için bana getir.

⁹ Nashef 1987: 14 vd.

¹⁰ OIP 27, 55, ³⁶ ...3 *du-ul-ba-a-tim 2 1/4 GÍN KÙ.BABBAR* ³⁷ *šimšina*... ³⁶⁻³⁷ ...2 1/4 *šeqel* gümüş, 3 *dulbātum*'un fiyatıdır..." bkz. Gelb1935:20 vd.

¹¹ *mulluhu* kelimesi için CAD M/1:153'de "oymak, yırtmak, soymak, parçalamak, ayırmak" karşılıkları verilmiştir. Kültepe metinlerinde yalnızca *dulbātum* ile geçen kelime, bir şeyin gövdeden ayrılmış kısmını veya ortasının oyulmuş olduğunu çağrıştırmaktadır. Bu doğrultuda *mulluhu* için, "bir çeşit içi oyuk, derin kap" tanımının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

ambalaj” olduğunu düşündüğümüz *sahertum*¹²kelimeleri ile birlikte kaydedilmiş¹³ olması bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, hammaddesi *dulb*-çınar ağacı olduğunu düşündüğümüz *dulbātum*, Kültepe metinlerinden çeşitli geçişlerini örneklendirdiğimiz ve incelediğimiz kadarıyla, yağ ile ilgili ticarî bir metadır. Bütün değerlendirmeler sonucunda *dulbātum* için, yağların muhafazası amacıyla kullanılan “bir tür ahşap yağdanlık” tanımının uygun olacağı görüşünderiz.

KAYNAKÇA ve KISALTMALAR

- Albayrak 2004: “... Onlarla oturacak, yiyecek ve yağlanacak /*ušbat aklat paššat ištīšunu*” *Archivum Anatolicum* 7/1:1-21.
- Bilgiç 1948: E.Bilgiç, “Anadolu’nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu” *AÜTTCFD*, C.6:489-516.
- Gelb 1935: J.Gelb, *Inscriptions from Alishar and Vicinity*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Volume XXVII, Chicago 1935: 20-31.
- Larsen 2010: M.T. Larsen, *Kültepe Tabletleri VI-a*, TTKY, Ankara 2010: 255.
- Nashef 1987: K.Nashef, *RRAH Rekonstruktion der Reiserouten zur Zeit der altassyrischen Handelsniederlassungen*,1987:14 vd.
- Sugiyama 1997: T. Sugiyama, *Eski Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Ticareti Yapılan Nadir Mallar*, Basılmamış Y.L. Tezi, Ankara 1997: 99.
- Veenhof 2010: *Kültepe Tabletleri V*, TTKY. Ankara 2010: 168-169.

¹²*sahertum* için CAD S: 57’de “küçük, ufak tefek emtiâ” tanımı yapılmıştır. *sahertum*’un “bir çeşit paket, geçtiği ticarî mallara göre de“ kutu, ambalaj veya çuval” işlevi kazandığını düşünüyoruz.

¹³ CCT 1, 42b, ¹ 12 *du-ul-b[a-tum]* ² 2 *mu-lu-hu-ú* ³ 2 *šī-nu-un-tim* ⁴ 1 *pa-[at]-ru-um* ⁵ 1 *ku-ur-sá-num* ⁶ *re-eš₁₅-tum* 2 *ku-ur-sá-num* ⁷ *ma-ru-ru-um*...¹² 12 *du-ul-b[a-tum]* ¹³ 2 *mu-lu-hi* 1 SİLÀ Ì ¹⁴ *ma-ru-ra-am ú sà-he-er-tám* ¹⁵ *i-na Íz-ba-an*...¹⁻³ 12 *du-ul-b[a-tum]*, 2 *mulluhu*, 2 *šinintum* ⁴⁻⁸ 1 hançer, 1 kaliteli deri çuval, 1 deri çuval, *marūru*¹²⁻¹³ 12 *du-ul-b[a-tum]*, 2 *mulluhu*, 1 SİLÀ yağ, ¹⁴⁻¹⁵ *marūru*’yu ve *sahertum*’u *Ízban* şehrinde”; CCT 6, 8a’da ¹ 15 *du-ul-ba-tim* 4 *mu-lu-hi ú* ² *sà-he-er-[tám]* *i-na Hi-ra-x* ³ 6 *du-ul-ba-[im]* *šé-na* ⁴ *gu₅-ur-sà-ni* Ì.GIŠ *ú sà-he-er-[tám]* ⁵ *i-na Mu-uš-lá-an*...¹⁻⁵ 15 *dulbātum*, 4 *mulluhu* ve bir *sahertum*’u *Hi-ra-x* şehrinde, 6 *dulbātum*, iki adet deri çantası, yağ ve *sahertum*’u *Mušlān*’da.

ATHE	B.Kienast, Die altassyrischen Texte des Orientalischen Seminars in Heidelberg und der Sammlung Erlenmeyer, Berlin 1960.
BIN 6	F.J.Stephens, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies VI, New Haven 1994.
CAD	Assyrian Dictionary of the University of Chicago 1956vd.
CCT 1	Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, London 1921.
CCT 4	Smith.S, Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, London 1927.
CCT 6	P.Garelli-D.Collon, Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, London 1975.
TC 1	G.Contenau, Tablettes Cappadociennes Musee de Louvre, Paris 1920.
TC 3	J.Lewy, Tablettes Cappadociennes Musee de Louvre, Paris 1935.

